Od Redakcji

Rok 2025, w którym przypada 80. rocznica zakończenia II wojny światowej, stanowi szczególną okazję do refleksji nad jednym z najtragiczniejszych doświadczeń wieku XX. Upływ ośmiu dekad od końca globalnego konfliktu nie zmniejsza zasadności prowadzenia badań naukowych nad jego przebiegiem, konsekwencjami oraz wpływem na losy milionów ludzi. Przeciwnie – wraz z odchodzeniem ostatnich świadków wojny rośnie znaczenie krytycznej analizy źródeł, dokumentowania indywidualnych doświadczeń oraz zachowywania pamięci o ofiarach i uczestnikach wydarzeń wojennych.

Oddawany do rąk Czytelników 48. tom „Łambinowickiego Rocznika Muzealnego" został sprofilowany wokół problematyki wojennych i powojennych losów jeńców wojennych, internowanych, robotników przymusowych oraz społeczności dotkniętych skutkami totalitaryzmów. Artykuły w nim zamieszczone ukazują aktualny stan badań nad różnymi aspektami niewoli wojennej i pamięci historycznej, a także prezentują nowe ustalenia źródłowe i interpretacyjne.

Tom otwiera artykuł Piotra Stanka ukazujący stan badań nad polskimi jeńcami wojennymi w niewoli Wehrmachtu w latach 1939–1945. Autor dokonuje syntetycznego podsumowania dorobku historiografii, wskazując jednocześnie kierunki dalszych poszukiwań badawczych. Z kolei Bartosz Janczak analizuje historiografię dotyczącą niewoli radzieckiej polskich oficerów w latach 1939–1940, przedstawiając przegląd najważniejszych publikacji, które ukazały się po 1989 r.

Problematykę jeniecką przedstawiają także autorzy zagraniczni. Martin Lohmann podejmuje temat wyzwolenia Oflagu VII A Murnau, konfrontując utrwalone w historiografii przekazy z wynikami własnych badań źródłowych. Artykuł Dietera Lenzena poświęcony jest losom polskich podchorążych skierowanych do komanda roboczego 800 „Florabrücke" w Monschau i przybliża mało znany fragment historii polskich jeńców wojennych. O zagadnieniach pamięci i upamiętniania ofiar wojny pisze w swoim artykule Markus Weidner. Autor analizuje relacje między pamięcią kulturową a miejscami pochówków wschodnioeuropejskich robotników przymusowych, odwołując się do zbrodni popełnionej w lesie Arnsberg w końcowej fazie wojny.

W dziale „Archiwum" publikujemy artykuł Ruslany Martseniuk, stanowiący cenny przyczynek do badań nad materiałami archiwalnymi dotyczącymi systemu obozów NKWD dla polskich jeńców wojennych w latach 1939–1941. Prezentowany materiał źródłowy otwiera nowe możliwości badawcze i poszerza wiedzę o funkcjonowaniu radzieckiego systemu represji.

Tradycyjnie ważne miejsce w naszym roczniku zajmują świadectwa osobiste. W dziale „Wspomnienia i relacje" Silvia Pascale i Orlando Materassi przybliżają losy włoskich internowanych wojskowych przetrzymywanych w stalagach Lamsdorf i Teschen. Artykuł Barbary Furmanowicz poświęcony jest Wandzie Traczyk-Stawskiej oraz historii Szkoły Młodszych Ochotniczek w Nazarecie, ukazując doświadczenia młodego pokolenia Polaków w czasie wojny. Z kolei Ewa Kowalska opisuje dramatyczne konsekwencje sowieckiego „panowania" na Wileńszczyźnie przez pryzmat dziejów rodzin. Całość „Rocznika" uzupełniają stałe już działy: „Recenzje i omówienia", „Kalendarium" oraz noty „Z żałobnej karty", podkreślające związek danej osoby z Centralnym Muzeum Jeńców Wojennych.

Zgromadzone w niniejszym tomie teksty obrazują wielowymiarowość doświadczeń wojennych oraz różnorodność perspektyw badawczych współczesnej humanistyki. Łączy je przekonanie, że pamięć o wojnie nie może ograniczać się do wielkich narracji politycznych i militarnych, lecz powinna obejmować również indywidualne losy ludzi uwikłanych w rzeczywistość przemocy, niewoli, przymusowej pracy i powojennych zmagań z dziedzictwem konfliktu.

Mamy nadzieję, że publikowane artykuły, materiały źródłowe oraz relacje staną się inspiracją do dalszych badań naukowych i refleksji nad znaczeniem II wojny światowej dla współczesnej Europy. W 80. rocznicę jej zakończenia przypominają one, że pamięć historyczna pozostaje nie tylko obowiązkiem wobec przeszłości, lecz także ważnym elementem budowania odpowiedzialności za przyszłość. Zachęcamy do lektury niniejszego tomu, mając nadzieję, że zachęci do dalszych badań, dyskusji naukowych oraz wykorzystania prezentowanych ustaleń w kolejnych publikacjach.

Maria Bula